

не позбавлені ні традиційні, ні такі, що модернізують суспільство, ні колишні “соціалістичні”, ні сучасні високо розвинуті демократичні держави.

Відповідно, міжнаціональна напруга й конфлікти на цьому ґрунті в історії людства постійно спалахували й до цього дня продовжують спалахувати то в одному, то в іншому регіоні світу з різними національними традиціями й рівнем цивілізованості (приклад тому - країни Африки й Азії, Югославія й СНД, Бельгія й Канада, Іспанія й Великобританія). Їх не можна нейтралізувати повністю й остаточно, а можна тільки на певний час пригасити й залагодити. Вони можуть приймати форму гострих зіткнень аж до застосування озброєної сили (за деякими даними, за період з 1980 р. по 1990 р. з 32 озброєних конфліктів близько 25 відбувалось на міжнаціональному ґрунті), а можуть протікати спокійніше завдяки залученню відповідних інститутів і переговорному процесу. Але як би там не було, їх постійне відтворення говорить про те, що національний чинник є історично тривалим і постійним [5, 11].

Історичний досвід людської цивілізації переконливо свідчить про тісний взаємозв'язок стану міжнаціональних відносин і рівня злочинності. Про відношення проблеми міжнаціональних конфліктів до загальнокримінальної злочинності зазначив І.І. Карпец: “Не можна обійти увагою питання про вплив різних політичних ситуацій і конфліктів на злочинність, бо злочинність (і злочинці) чутливо реагують на коливання в політиці, що визначає клімат у державі й суспільстві, полегшують або, навпаки, утрудняють злочинну діяльність різних видів злочинців і злочинних груп” [6, 218].

Злочинність на ґрунті міжнаціональних конфліктів і в минулому нашої країни мала розповсюдження, проте, за політичними та іншими причинами цей вид злочинності ніколи не розглядався вітчизняною кримінологією. Більшість досліджень, присвячених зв'язку правових і соціологічних аспектів міжнаціональних відносин, зводилися до області державного права.

Злочини, що торкаються проблем міжнаціональних відносин, цікавили й дослідників у галузі кримінального права. Були вивчені конкретні злочини, в основі яких лежать пережитки місцевих звичаїв. У ряді робіт і статей були розглянуті злочини, що вчинялись на ґрунті

родових і панських для феодала звичаїв. Насильницькі злочини на ґрунті кровної помсти мають місце в деяких національностей на Кавказі й середній Азії та належать до найбільш небезпечних злочинів [7, 15].

Як бачимо через призму історії, проблема злочинності на ґрунті міжнаціональних і міжетнічних конфліктів має давнє коріння. Історичні закономірності виникнення й розвитку таких конфліктів свідчать, що злочинні прояви на їх ґрунті є вкрай небезпечними для суспільства. Аналіз історії дозволяє також стверджувати, що “слабка” політика влади в напрямку врегулювання конфліктів завжди сприяє зростанню й нарощенню небезпечного протистояння. Альтернативою цьому є лише формулювання чіткої державної стратегії протидії негативним явищам у регіонах зі значним конфліктогенним потенціалом.

Література

1. Научно-практическая конференция “Принципы и проявления межэтнической напряженности в социально-экономической сфере”. - Ялта 2000.
2. Перепилиця Г.М. Генезис конфліктів на посткомуністичному просторі Європи. // К., 2003.
3. Ермоленко Д.В. Международная напряженность и международный конфликт как объекты социологического исследования // М., 1974.
4. Хоровиц Д. Этнические конфликты в современном мире. Независимая газета. 1991 г. 9 июля.
5. Авсентьев А.В. Социально-философские аспекты этических конфликтов. - Дисс... д-р. юрид. наук. - Ставрополь: 1996.
6. Степанов В.П. Введение в конфликтологию национальных отношений. // Сб. Социальные конфликты: экспертиза, прогнозирование, технологии разрешения. М., 1992.
7. Карпец И.И. Преступность: Иллюзии и реальность, М., 1992.

*Халілев Р.А.,
доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри
організації оперативно-розшукової діяльності Націо-
нального університету державної
податкової служби України
Надійшла до редакції 12.10.2012*

УДК 34(091)(470+571) “19”

МІСЦЕ СЕНАТУ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У ВПОРЯДКУВАННІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ (II пол. XIX - поч. XX ст. ст.)

Захарченко П. П.

Після ліквідації кріпосного права в 1861 р. і проведення унаслідок цього земельної реформи в Російській імперії загалом і в українських губерніях зокрема, були внесені відповідні корективи до законодавства про Правительствующий Сенат. Реорганізація, насамперед, торкнулася другого департаменту Сенату. Він був створений на місці ліквідованого Головного комітету по устрою сільських станів, що діяв у складі Державної ради Російської імперії. До його відання перейшли різні справи, що стосувалися селянської суспільної верстви, а саме: представляти державні інтереси перед селянством; подавати скарги від імені селян у вищі інстанції на ухвалені ними нормативно-правові акти, що порушують селянські поземельні права, а також щодо порушення особистих, громадських прав, правил волосного устрою тощо.

Крім того, важливе місце для сфери регулювання

земельних правовідносин займав перший департамент Правительствующого Сенату. В його компетенції перебували переважно адміністративні справи. Серед іншого, в його віданні знаходилося оприлюднення законів, також і сфери земельних правовідносин, та їхнє тлумачення [1, 218-223].

І, нарешті, останньою сферою компетенції Сенату, яка своїми рішеннями заповнювала існуючі прогалини правового регулювання земельних відносин, стали рішення та постанови касаційних департаментів. Вони мали обов'язкову силу для судів усіх ланок системи російського імперського правосуддя.

Метою пропонованої статті є аналіз внесених змін до російського імперського земельного законодавства, здійснених рішеннями Правительствующого Сенату в пореформений період.

В історіографії цієї наукової проблеми досі не відкла-

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**

лося спеціальних робіт, присвячених аналізу сенатської правотворчості у сфері земельних відносин. У контексті власних досліджень з дотичної проблематики побіжно цієї проблеми торкалися такі дослідники, як П.А. Зайончковський, П.П. Захарченко, В.І. Семевський.

Однією з перших справ, що потребувала втручання Державного Сенату, стало тлумачення поняття “дана”, що з’явилося в Положеннях від 19 лютого 1861 р. У пункті 2 офіційного бланку нового для Росії документу під назвою Дана зазначалося: “Землями, наданими по викупному акту, користуються не лише домовласники, на ім’я яких видана дана, а всі члени їхніх сімей” [2, 58]. У такому вигляді зазначений припис різко дисонував зі статтями 26 і 37 Положення про викуп від 19 лютого 1861 р., де нормативно зафіксоване право набуття селянами повної власності на садибу з моменту видачі даної. На цій підставі спори між членами сім’ї ставали предметами розгляду судів різних інстанцій. З огляду на місце сімейної власності в українському поземельному устрої, багато справ до вищої касаційної інстанції - Сенату надходили саме з українських губерній.

Правова невизначеність даної як категорії, народженої Положеннями 19 лютого 1861 р., потребувала не лише її уточнення, а й з’ясування особливостей її застосування в тих чи інших умовах і обставинах суспільних відносин. Попри зриму необхідність юридичної характеристики поняття на момент ухвалення законодавчих актів про земельну реформу, вона з’явилася зі значним запізненням. Лише в 1887 р. касаційний департамент Сенату з цивільних справ назвав дану “актом, яким остаточно й назавжди закріплюється за селянами право власності на викуплені ними землі”. Зрештою, через 26 років від початку реформи Сенат надав офіційне тлумачення моменту настання права власності колишніх поміщицьких селян на надільні землі [3, 78-79].

Ще на більш тривалій період Сенат відклав тлумачення двох близьких за змістом типів власності на землю - громадської та спільної, хоча існуючі суспільні інтереси вимагали такого роз’яснення значно раніше. 10 березня 1908 р. за № 1472 побачив світ указ другого департаменту Сенату, який громадською визнавав власність громади як юридичної особи, а власником спільної власності, відповідно, окремих фізичних осіб. При громадському володінні фізична особа не може мати у своїй винятковій владі жодної частки майна, а кожному члену громади належить лише право володіння ним у межах, встановлених самою громадою. Повним власником землі при цьому вважалася громада [3, 179].

Значне місце в практиці діяльності Сенату зайняла роз’яснювальна робота щодо правосуб’єктності на ділянку землі, відведену селянину в наділ, і викуплену ним зі згоди 2/3 членів громади, що мали право голосу на сільському сході (ст. 165 Положення про викуп). Відповідно до рішення Сенату за № 161, ухваленим у 1881 р., здійснений у такий спосіб викуп земельної ділянки не давав права на визнання її власником одноосібно господаря. Сенат постановив вважати власником надільної нерухомості весь селянський двір як юридичну особу. На домовласника покладалося право розпорядження господарством і право представляти свій двір чи родину перед державними або самоврядними органами й організаціями. Домовласник, як особа з означеним статусом, на власний розсуд міг обирати будь-яку форму користування земельною ділянкою без згоди інших членів родини. Праворозпорядчі можливості домовласника на викуплену ділянку наділу достатньо обмежені. Його владарювання над річчю закінчувалося там, де вони

вступали в суперечність з інтересами двора чи родини в їх сукупності.

Цивільний касаційний департамент Сенату в 1893 р. застосував означене роз’яснення на практиці. Факт продажу домовласником викупленого ним наділу землі оскаржили в касаційній інстанції брат і син продавця, вимагаючи визнати здійснений правочин недійсним. Свою позицію вони обґрунтовували тим, що домовласник, отримавши земельну ділянку на своє ім’я, мав представляти інтереси всієї родини, до складу якої належали й позивачі. Однак він проігнорував думку членів родини й без їхньої згоди відчужив земельну ділянку, не маючи, мовляв, на те жодного права.

У своєму рішенні касаційний департамент визнав факт відчуження землі правомірним, вказавши: “Право розпорядження наділом належить домовласнику, що усуває будь-які претензії членів його сім’ї, спрямовані на порушення прав третьої особи, котра придбала земельний наділ на законних підставах” [4].

У практиці розгляду справ Сенат виніс ряд загальнообов’язкових постанов, згідно з якими селяни не отримували права власності на надільні ділянки землі, а володіли лише правом спільного сімейного користування. Ключовими в цьому сенсі стали рішення Сенату № № 161, 67, 91, 27 відповідно за 1881, 1884, 1893 і 1897 р.р. Ними узаконювався статус сім’ї як юридичної особи; підтверджувалися повноваження домовласника як розпорядника господарства; визнавалося, що володіння сімейними ділянками не є володінням на праві спільної власності; визначалася належність ділянки, викупленої без сприяння уряду. В останньому випадку вона ставала власністю сім’ї незалежно від того, хто з членів родини її конкретно викупив [5, 115]. Словом, рішенням Сенату право розпорядження садибною землею надано представнику селянського двору, його голові чи безпосередньо домовласнику. Проте навіть повністю викуплена вона не ставала його особистою власністю, а продовжувала забезпечувати побут всієї селянської родини, усіх мешканців двору.

До цього питання Загальним зборам і департаментам Сенату у своїй касаційній практиці доводилося повертатися неодноразово. Істотним уточненням відносин спадкування селянської надільної землі стало рішення Сенату № 69 від 1901 р. У ньому йшлося, що в разі смерті батька, його місце за звичаєм у селянській родині займав старший син, перебираючи на себе права й обов’язки господаря двору. Однак старший син не спадкує, а лише розпоряджається майном, що належить усій селянській родині. Відтак, відповідальність за борги покійного на нього не поширювалася [3, 136]. Щоправда, особливості подвірного землеволодіння й тут далися взнаки. За наявності спору між членами родини щодо права на зайняття місця домовласника, другий департамент Сенату розв’язання таких спорів поклав на існуючі в державі судові інститути (21 січня 1904 р., Указ № 475).

Крім того, Сенат взяв на себе місію уточнення загалом дискусійного питання про право власності на надільні селянські й громадські землі. Своїми рішеннями № 3 від 1885 р., Загальних зборів, першого і другого касаційних департаментів № 9 від 1887 р. та № 20 від 1889 р., відповідно, він визнав за сільською громадою виключне право на громадську (мирську) землю. Саме Сенат 16 березня 1887 р. визначив сутність громадського володіння.

Повне право власності на громадську землю належить громаді, яка нею розпоряджається.

Окремим членам громади належить лише право

володіння в межах, встановлених миром.

Без дозволу миру заборонялося передавати право участі в спільному володінні сторонній особі.

Кількість членів громади, які беруть участь у володінні, не є цифрою незмінною [6, 32].

Не лише тлумаченням і роз'ясненням окремих законодавчих приписів і правових норм відзначався Сенат. Інколи під личиною соціальних чи економічних питань він ухвалював рішення політичного характеру. З підписанням імператором Указу від 24 жовтня 1883 р. за № 15551 "Про тимчасове призупинення в судових місцях провадження по позовах колишніх державних селян щодо визнання за ними права власності на землі займанщини", Сенат розпочав наступ на селян українських лівобережних губерній. Величезний потік позовів, поданих сходами сільських громад державних селян Слобідської України щодо визнання за ними права власності на землі займанщини, внесені в їхні володільні записи, не на жарт налякали владу. Так, у місті Білопілья Сумського повіту Харківської губернії 1262 дес., у с. Пригородок Кам'яний Лебединського повіту тієї ж губернії 82 дес. землі судовими рішеннями визнані власністю громад державних селян. Лише впродовж 1881-1882 р. р. у Харківській губернії трьома окружними судами було розглянуто 123 справи. У 16 випадках суди задовольнили позови громад державних селян на землі загальної площі 218 тис. дес. 1 700 кв. саженив [7, 1-3].

Констатуємо намагання державних інститутів праворегулятивними засобами звузити, а по можливості, і ліквідувати законне право сільських громад державних селян українських губернії Слобожанщини на даровану їм 19 лютого 1861 р. можливість реалізувати свої власницькі права на основі норм звичаєвого права. Навіть незначна частка справедливо виграних у судах земельних справ, викликала різку реакцію вищої касаційної установи імперії, спрямовану на недопущення зміни суб'єкта власності - держави на сільську громаду. Сенат, стоячи на сторожі інтересів держави, не знайшов правових підстав для призупинення провадження справ у судах Слобожанщини. Тоді для широкого загалу було застосоване далеко не юридичне формулювання: "Є необхідність з'ясувати історичне походження земель займанщини" [7, 1].

Допомогти владі, серед інших, мали й роботи дослідників з українського національного права. М. Ковалевський доводив, що в другій половині XVIII ст. "займанщини в Малоросії стають приватною власністю і шляхом продажу навіть переходять у руки нових власників, ліс, навпаки, продовжував залишатися в неподільному користуванні" [8, 31]. А практикуючий правник А. Вормс відтермінував час набуття права приватної власності на землі займанщини переселенцями з українського Правобережжя ще на століття [9].

Процес зміни форми землеволодіння на Харківщині розпочався на межі 1820-30-х років, коли ревізія, проведена групою сенаторів на чолі з І.С. Горголі (1773-1862), відзначила значну нерівномірність розмірів земельних ділянок місцевих селян. Саме з цього часу Харківській казенній палаті доручалося контролювати дотримання повної рівності ділянок при наділенні місцевих селян землею. Відтак, саме на Харківщині, в єдиній з усіх губерній Лівобережжя, унаслідок втручання державних структур імперії приватне землеволодіння стало занепадати. Натомість швидкими темпами розвивалося громадське, з незамінним цьому явищем - періодичним переділом землі. Цілком слушними є слова М. Ковалевського, який в одній зі своїх статей зазначив: "Унаслідок таких дій

право перших займанщиків було повсюдно порушене, і землі, зайняті їхніми нащадками, стали переділятися на тих самих підставах, що й землі державних селян, особисте ж становище попередніх власників стало нагадувати становище простих спадкових орендарів землі, яку почали вважати власністю держави" [8, 34].

Не зважати на промовисті й відомі усім місцевим жителям явища влада не могла. Державна рада ще в 1859 р. висловила на користь формального визнання права власності за нащадками перших займанщиків. 21 лютого 1865 р. вона визнала за займанщиками право повної власності й надала можливість відчужувати землі цієї категорії. Однак доводити своє право на власність займанщини дозволялось лише в судових інстанціях [8, 34]. Саме це рішення Державної ради й спровокувало бум позовів селян Харківської губернії до судів різних ланок, який сумнівним рішенням намагався зупинити Сенат. Після довгих вагань, зрештою, "Закон о старозаимочных землях" від 17 травня 1899 р. визнав "земли бывших войсковых обывателей Харьковской губернии" такими, що не підпадають під категорію надільних [10]. Водночас його приписи зобов'язували селян надавати суду докази про право на земельну власність. У разі їхньої відсутності (жалувані грамоти, маніфести, укази, межові книги та плани, інструкції, купчі грамоти тощо), Закон вважав такі землі займанщини лише наданими казною в користування.

Отже, Правительствующий Сенат у пореформений період своїми рішеннями тлумачив, роз'яснював, уточнював, корегував правові прогалини чи окремі законодавчі неточності щодо характеру й змісту положень стосовно селянського землеволодіння. Такі повноваження поклалися на перший і другий департамент Сенату. Удосконалення земельно-правових норм відбувалося також на основі рішень касаційних департаментів з кримінальних і цивільних справ. Саме постанови Правительствующого Сенату звузили права українських селян на землеволодіння в лівобережних губерніях, на Чернігівщині, Полтавщині, Харківщині, яке до 1830-х років не відзначалося значними розбіжностями. У всіх трьох губерніях право власності на землю належало домовласникам на праві займанщини. Лише втручання Сенату істотно змінило характер земельних відносин. Починаючи з 1830-х років, приватне землеволодіння стало здавати свої позиції. Натомість, розширилося землеволодіння на громадському праві, характерне для внутрішніх губерній Російської імперії.

Література

1. Познышев С.В. Элементарный учебник русского уголовного процесса // Познышев С.В. Москва, 1913. - Allpravo. Ru - 2004. - [Електронний ресурс]: www.allpravo.ru/library/doc1897p0/instrum3553/print3560.html.
2. Риттих А.А. Крестьянский правопорядок // Свод трудов местных комитетов по 49 губерниям Европейской России. - СПб.: Типография В. Ф. Киршбаума, 1904. - 429 с.
3. Крестьянское право по решениям Правительствующего Сената. Алфавитный указатель вопросов, разрешенных по первому, второму, гражданскому и уголовному кассационному департаменту и по общему Собранию Правительствующего Сената за 1863-1912 г. г. по крестьянским делам. - [Изд. II, неофициальное]. - СПб.: Право, 1913. - 324 с.
4. Судебная газета. - 1901. - № 48.
5. Сборник узаконений и распоряжений правительства, относящихся до поземельного устройства крестьян всех наименований: в 2 т. / - [2 доп. изд.]. - М.: Изд. Л.А. Левенсон, 1893 - Т. 2. - 1893. - 1035 с.
6. Изгоев А.С. Общинное право (опыт социально-ю-

ридикеского аналізу обшчинного землевладення как інститута гражданского права) / А.С. Изгоев- СПб.: Типолитография “Надежда”, 1906. - 153 с.

7. Сборник судебных решений, состязательных бумаг, грамот, указов и других документов, относящихся к вопросу о старозаимочном землевладении в местностях бывшей Слободской Украйны: материалы из истории старозаимочного землевладения, извлеченные из так называемых старозаимочных процессов, производящихся в судебных учреждениях Харьковского округа / [сост. В.В. Гуров при участии Е.И. Бродского]. - Харьков: Типография окружного штаба, 1884. - 705 с.

8. Ковалевский М. Труд как источник права собственности на землю в Малороссии и на Украине // Юрид. вестник. - Т. XI. - Кн. 1, 2. - 1892. - С. 3-36.

9. Из текущей юридической практики: 710 вопросов и ответов из области гражданского, торгового и но-

тариального права, помещенных в журнале “Вестник права и нотариата” за 1910 - 1912 г. г. / [под ред. и с предисловием А.Э. Вормса]. - М.: Изд. журн “Вестник права”, 6. г. - 227 с.

10. Разъяснения по крестьянскому землепользованию, землеустройству и другим земельным делам, по наследованию и усыновлению и узаконению детей и по делам судебным и брачным. - СПб.: Книгоиздательство Сельского вестника, 1913. - 78 с. - (Бесплатное приложение к газете “Сельский вестник” за 1913 год).

Захарченко П.П.,
доктор юридичних наук, професор кафедри
історії права і держави юридичного факультету
КНУ ім. Тараса Шевченка
Надійшла до редакції 13.10.2012

УДК 34(091):343.1

СТАДІЇ ДОСУДОВОГО ПРОЦЕСУ ЗА “РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ”

Клименко С. В.

“Руська Правда”, що виникла в середині XI ст., формувалася разом з розвитком суспільних відносин шляхом поступового відбору окремих норм візантійського церковного й світського законодавства, а також давньоруського звичаєвого права для потреб реальної судової практики. У “Руській Правді”, окрім інших, кодифікували статті, які можна повністю віднести до встановленої законом процесуальної форми розслідування правопорушень і розгляду справ у судах. У цьому збірнику ми знаходимо низку статей, в яких окремо вказується на особливості взаємин сторін, що сперечаються, до суду. До них відносяться “заклич”, “звід” і “гоніння сліду”.

Про “звід” говориться в ст. ст. 11, 13, 14, 16 “Короткої Правди”, але повний розвиток цей інститут процесуального права отримав в “Просторовій Правді” в ст. ст. 32, 34-39. В історико-правових дослідженнях XIX ст. висловлювалися різні погляди на “звід”. На думку І.Г.Ф. Еверса, Ф.Л. Морошкина й М. Дювернуа, “звід” є порядком провадження в справах про відновлення порушеного права власності - *rei vindictio*. М.Ф. Владимирський-Буданов вважав “звід” початковою стадією судового процесу. С.П. Пахман, М. Ланге, В.І. Сергієвич розуміли під “зводом” очну ставку. Ф.І. Леонтович вважав, що “звід” був особливим порядком кримінального провадження - “процесом по татьбе”. В.І. Курдіновський думав, що “звід” не підходить під жодне з приведених визначень, стверджуючи, що це було особливе юридичне явище - *sui generis*, яке змінювалося з розвитком кримінального процесу у феодальній державі [1].

У середині минулого століття радянські вчені С.В. Юшков і М.А. Чельцов-Бебутов вважали, що під “зводом” необхідно розуміти процес, що полягає у відшуванні позивачем належного відповідача шляхом “заклича” [2]. Деякі сучасні учені “звід” розглядають як другу стадію судового процесу, що нагадує очну ставку [3]. Отже, до сьогодні історико-правова наука не сформулювала єдиного поняття цього процесуально-правового явища.

Процедурі “зводу”, як правило, передувало оголошення на торгу про пропажу речі або раба. Таке оголошення називалось “закличем”. Сутність “заклича” розкривають ст. ст. 32 і 34 “Просторової Правди”, в яких говориться, що потерпілий повинен зробити оголошення на торгу про пропажу в нього речі (коня, зброї, одягу) або раба, тобто предметів і людей, що мають певні ін-

дивідуальні ознаки. При викраданні грошей або масових товарів удаватися до “закличу” було неможливо.

У статті 32 говорилося: “А челядин скрывается, а закличуть и на торгу. А за 3 дни не выведут его, а познает и третии день, то свои челядин поняти, а оном уплатити 3 гривны продажи”. Стаття 34 “Просторової Правди” була аналогом ст. 13 “Короткої Правди”: “А че кто погубить, или оружие, или порт, а заповесть на торгу, а после познать в своем городе, свое ему лицомъ взяти, а за обиду платити ему 3 гривны”.

У науковій літературі розуміння наведених статей дуже різне. М. Ланге, С.В. Юшков, М.В. Калачов дотримувалися тієї точки зору, що “Если после объявления владельца опознавал у кого-либо потерянную им собственность в своем городе, то мог взять ее, а задержанный с ней подвергался 3-х гривневой продаже (штрафу)” [4].

А. Станіславський не погоджувався з М. Калачовим, стверджуючи, що в такому разі кожен господар зниклої речі “позаботился бы о том, чтобы, кликнув клич на торгу, иметь право отнять свою вещь у каждого, как скоро опознает ее” [5].

М. Дювернуа вважав, що “заповедь на торгу имела значение публикации для предупреждения приобретения погибших вещей от несобственника” [6]. Після сповіщення на торгу про пропажу “невозможно приобрести чужую вещь в собственность”, а без нього воно “могло быть сделано добросовестно и со всеми благоприятными последствиями такого приобретения для приобретателя”.

На нашу думку, ст. ст. 32, 34 “Просторової Правди” доцільніше тлумачити таким чином: власник зниклої речі або челядина мав право повернути загублене, а той, у кого річ була знайдена, зобов’язаний був заплатити штраф у розмірі 3-х гривень у тому разі, якщо він добровільно зізнавався в незаконному її (його) придбанні. Якщо ж відповідач, в якого виявилася вкрадена річ, або челядин говорив, що він є добросовісним набувачем і вказував на того, у кого придбав річ або челядина, то з цієї миті повинна була починатися процедура “зводу”.

У статті 35 “Просторової Правди” говориться: “Аже кто познает свое, что ... украдено у него ..., то не рци: се мое, но поид на свое, ... кто будет виноват, на того татба снидет, тогда он свое возметъ, а что погибло будет с нимъ, то же ему начнетъ платитъ ...”. Тлумачення

© С.В. Клименко, 2012